

11. Johnson B. In full: Boris Johnson's farewell speech as UK prime minister. 2022. URL: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/09/06/full-boris-johnson-farewell-speech/> (дата звернення 20.08.2023).

12. Lippmann W. Public Opinion. New York: Macmillan, 1922. 418 p.

УДК 101 (075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.41>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ОПЕРАЦІОНАЛІЗМУ В СИСТЕМІ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF OPERATIONALISM IN THE AUTOMATED TRANSLATION SYSTEM: A PHILOSOPHICAL APPROACH

Дем'ячук Ю.І.,

orcid.org/0000-0001-8722-5568

кандидат економічних наук,

*викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Степанюк М.В.,

orcid.org/0000-0002-4803-8089

*викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

У науковій праці представлено імплементацію принципу операціоналізму в системі автоматизованого перекладу. До уваги береться розбиття тексту на сегменти, де кожен офіційно-діловий текст розбивається на менші лінгвістичні структури, такі як речення, терміносполуки; емпіричне тестування, в якому відбувається перевірка ефективності і точності перекладу та внесення необхідних змін для покращення результатів. Розширення розуміння емпіричного тестування системи автоматизованого перекладу дозволяє здійснити оцінку якості перекладу, перевірити відповідність контексту, визначити вплив перекладу на сприйняття тексту, верифікувати якість перекладу офіційно-ділової термінології, встановити продуктивність запропонованого підходу. Важливим є той факт, що принцип операціоналізму вимагає постійного оновлення та вдосконалення CAT-інструментів на основі новітніх лінгвістичних досліджень і технологічних досягнень. Таке оновлення дозволяє вдосконалити алгоритми перекладу, які спрямовані на прецизне відтворення терміносполуки. Окрім того, сучасні дослідження в галузі машинного навчання, нейромереж, природних мов сприяють формуванню ефективних моделей перекладу, які здатні враховувати специфічні терміни, терміносполуки, вирази, що використовуються в офіційно-ділових текстах НАТО, ООН, СОТ. Це уможливує вдосконалення CAT-інструментів й покращує процес управління офіційно-діловою термінологією та забезпечує її однозначне відтворення у цільовій мові. Системи автоматизованого перекладу вміщують термінологічні бази даних, що сприяють швидкому пошуку відповідного перекладу та встановленні текстових меж фрагмента, достатнього для розкриття змісту терміносполуки.

Принцип операціоналізму покладає акцент на те, що поняття, ідеї, цінності повинні бути конкретизовані і перетворені на вимірювальні показники для об'єктивного вивчення явища. У нашій праці принцип операціоналізму набуває ширших можливостей реалізувати той тип офіційно-ділових фрагментів тексту, в яких важливим аспектом аналізу залишається ідентифікація ключової інформації.

У таких випадках розбиття тексту на сегменти і залучення до цього процесу принципу операціоналізму підсилює значення узагальноної інформації, дозволяючи достовірно відтворювати факти і деталі повідомлення.

Ключові слова: принцип операціоналізму, автоматизований переклад, філософський підхід, офіційно-ділові тексти, терміносполука, корпусно-прикладне перекладознавство, НАТО, ООН, СОТ.

This research paper presents the implementation of the principle of operationalism in an automated translation system. The focus is on segmenting texts, where each official-business text is divided into smaller linguistic structures, such as sentences and terminology units. Empirical testing is conducted to verify the effectiveness and accuracy of translation, making necessary adjustments for improved results. Expanding the understanding of empirical testing in the automated translation system allows for evaluating translation quality, checking contextual correspondence, determining the impact of translation on text perception, verifying the quality of official-business terminology translation, and assessing the productivity of the proposed approach. An important aspect is that the principle of operationalism demands continuous updating and enhancement of computer-assisted translation (CAT) tools based on the latest linguistic research and technological advancements. Such updates allow for refining translation algorithms aimed at the precise reproduction of term-combinations. Additionally, contemporary research in the field of machine learning, neural networks, and natural language

contributes to the development of effective translation models capable of accounting for specific terms, terminological compounds, and expressions used in the official-business texts of NATO, the UN, and the WTO. This facilitates the enhancement of CAT tools and improves the process of managing official-business terminology, ensuring its unequivocal reproduction in the target language. Automated translation systems encompass terminological databases that facilitate the swift search for corresponding translations and the establishment of textual boundaries for a fragment sufficient to unfold the content of the term-combination.

The principle of operationalism emphasizes that concepts, ideas, and values should be concretized and transformed into measurable indicators for objective phenomena study. In our study, the principle of operationalism provides broader possibilities for realizing the type of official-business text segments in which the identification of key information remains a significant analytical aspect. In such cases, text segmentation and the involvement of the operationalism principle amplify the importance of synthesized information, allowing for accurate reproduction of facts and message details.

Key words: operationalism principle, automated translation, philosophical approach, official-business texts, term-combination, corpus-applied translation studies, NATO, UN, WTO.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Однією з причин того, що подібності й розбіжності в автоматизованому перекладі не завжди визначаються вхідним текстом та його сегментним розподілом, слугують параметризовані характеристики, що впливають на відтворення вузькоспеціалізованої термінології. Своєю чергою, принцип операціоналізму передбачає перетворення теоретичних постулатів в оперативні величини, які можна вимірювати та аналізувати. **Актуальність дослідження полягає** у впровадженні принципу операціоналізму в систему автоматизованого перекладу, що дозволяє перетворювати абстрактні лінгвістичні концепції в конкретні дані з корпусу текстів. Фактори цього комплексного феномена дозволяють говорити про прецизійний аналіз терміносполук і їх адекватних перекладів у різних текстових фрагментах. **Метою дослідження** є аргументація принципу операціоналізму в системі автоматизованого перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. CAT (автоматизований), або комп'ютерний переклад, був розроблений у 1970-х роках. Одним з ключових розробників автоматизованого перекладу був учений Пітер Тома (Peter Toma). У 1960-х роках він працював над системою перекладу SYSTRAN (System Translation), яка вважається однією з перших комерційно успішних систем комп'ютерного перекладу [7]. Поштовхом до подальшого розвитку CAT сприяли різноманітні інституції, компанії та організацій, такі як IBM, Xerox, SDL International, Trados, Lionbridge, memoQ та OmegaT [1, с. 1–27]. Вони працювали над створенням програмного забезпечення, яке дозволило перекладачам ефективніше виконувати свою роботу з використанням комп'ютерних інструментів, програмних продуктів й електронних ресурсів. До слова, основними функціями програми CAT є автоматизація процесу перекладу, зорієнтована на взаємодію перекладача і комп'ютерних технологій для інтеграції дослідницьких завдань в науково-практичну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Принцип операціоналізму в системі автоматизованого перекладу передбачає перетворення абстрактних понять, термінів чи концепцій на конкретно спостережувані об'єкти або операції. У контексті автоматизованого перекладу, цей принцип означає трансформацію складних лінгвістичних прерогатив (фраз, речень, текстів) на більш прості, структуровані і керовані компоненти для забезпечення кращої якості перекладу та легшого розуміння контексту.

Використання принципу операціоналізму в системі автоматизованого перекладу включає наступні аспекти:

1. *Розбиття тексту на сегменти*, де кожен офіційно-діловий текст розбивається на менші лінгвістичні структури, такі як речення, терміносполуки. Так, приміром:

Вхідна мова: «*Back in March, when NATO's foreign and defence ministers held their first meetings with United States Secretary of State Tony Blinken and Secretary of Defense Lloyd Austin, they announced that they would follow President Biden's decision to withdraw the international forces from Afghanistan by the end of August. In reality, they had no other option. 'In together, out together' had always been the alliance's mantra since NATO first took over the International Security Assistance Force (ISAF) mission from the United Nations in August 2003*» [5].

Сегментний розподіл тексту:

<Back in March, when NATO's foreign and defence ministers held their first meetings with United States Secretary of State Tony Blinken and Secretary of Defense Lloyd Austin, they announced that they would follow President Biden's decision to withdraw the international forces from Afghanistan by the end of August>

<In reality, they had no other option>

<In together, out together' had always been the alliance's mantra since NATO first took over the International Security Assistance Force (ISAF) mission from the United Nations in August 2003>

<international forces>

<alliance's mantra>

<International Security Assistance Force>

У цьому зразку, вхідний текст був розбитий на три окремі сегменти речень і три сегменти терміносполук. Екстрагування сегментів тексту із суцільної площини відбувалося за структурними та семантичними критеріями [4, с. 412], а саме, достатнього обсягу аналізованого феномена для актуалізації релевантного смислу (військово-політичних, правових, торговельних ознак). Це дозволило забезпечити послідовний переклад, звертаючись до контексту кожної терміносполуки. Тому обсяг сегментного розподілу тексту варіюється, від речення до терміносполуки, семантична структура якої повною мірою відображає зміст офіційно-ділового тексту НАТО: *international forces* (міжнародні сили) в контексті сприяння безпеці; *alliance's mantra* (спільна позиція Альянсу), що має на меті «вступати разом» і «виходити разом»; *International Security Assistance Force* (міжнародні сили сприяння безпеці).

Вхідна мова: «*The report uses the Women's Empowerment Index (WEI) to assess women's power and freedom to make choices along the dimensions of health, education, inclusion, decision making, and violence against women. It uses the Global Gender Parity Index (GGPI) to measure gender disparities in key dimensions of human development, including health, education, inclusion, and decision making. The indicators selected for the twin indices are "universally relevant", and 72% of them are reflected in the 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs*» [6].

Сегментний розподіл тексту:

<*The report uses the Women's Empowerment Index (WEI) to assess women's power and freedom to make choices along the dimensions of health, education, inclusion, decision making, and violence against women*>

<*It uses the Global Gender Parity Index (GGPI) to measure gender disparities in key dimensions of human development, including health, education, inclusion, and decision making*>

<*The indicators selected for the twin indices are "universally relevant", and 72% of them are reflected in the 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs*>

<*Women's Empowerment Index*>

<*violence against women*>

<*Global Gender Parity Index*>

<*gender disparities*>

<*human development*>

Залучення принципу операціоналізму є важливим у цьому контексті для чіткого визначення

показників й створення індексів, які дозволяють об'єктивно оцінити стан жіночої емансипації та гендерної паритетності. Принцип операціоналізму покладає акцент на те, що поняття, ідеї, цінності повинні бути конкретизовані і перетворені на вимірювальні показники для об'єктивного вивчення явища.

У цьому випадку, використання індексів WEI і GGPI дозволяє перетворити абстрактні ідеї жіночої емансипації і гендерної паритетності в конкретні вимірювальні показники. Так, WEI допомагає оцінити жіночу свободу (*women's power and freedom*) прийняття рішень та ступінь насильства щодо жінок способом використання об'єктивних показників, які визначаються в звіті. Те саме стосується індексу GGPI, який оперуалізує поняття гендерної паритетності, використовуючи вимірювальні показники, пов'язні із здоров'ям, освітою, інклюзивністю та прийняттям рішень. Це дозволяє провести об'єктивний аналіз гендерних нерівностей (*gender disparities*) і зробити висновки на основі конкретних даних.

Вхідна мова: «*The Government of Australia has pledged AUD 2 million (approximately CHF 1.3 million) to the WTO Fisheries Funding Mechanism to help developing and least-developed countries implement the landmark Agreement on Fisheries Subsidies adopted at the 12th Ministerial Conference in June. The contribution was announced at a 22 November meeting in Canberra, Australia, between WTO Director-General Ngozi Okonjo-Iweala and Australia's Minister for Trade and Tourism, Senator the Hon Don Farrell, Minister for Agriculture, Fisheries and Forestry, Senator the Hon Murray Watt and Assistant Minister for Trade, Senator the Hon Tim Ayres*» [8].

Сегментний розподіл тексту:

<*The Government of Australia has pledged AUD 2 million (approximately CHF 1.3 million) to the WTO Fisheries Funding Mechanism to help developing and least-developed countries implement the landmark Agreement on Fisheries Subsidies adopted at the 12th Ministerial Conference in June*>

<*The contribution was announced at a 22 November meeting in Canberra, Australia, between WTO Director-General Ngozi Okonjo-Iweala and Australia's Minister for Trade and Tourism, Senator the Hon Don Farrell, Minister for Agriculture, Fisheries and Forestry, Senator the Hon Murray Watt and Assistant Minister for Trade, Senator the Hon Tim Ayres*>

<*WTO Fisheries Funding Mechanism*>

<*least-developed countries*>

<*landmark Agreement*>

<Fisheries Subsidies>

<WTO Director-General>

У руслі принципу операціоналізму для дослідження сегментів тексту важливим аспектом аналізу залишається ідентифікація основної інформації. Саме вказана сума пожертви – AUD 2 мільйони австралійських доларів, яка допоможе країнам-реципієнтам реалізувати Угоду про рибальські субсидії (*Agreement on Fisheries Subsidies*), ухвалена на 12-й міністерській конференції СОР (*12th Ministerial Conference*) в червні дає ключ до розуміння цілого тексту. Такий підхід відповідає принципу операціоналізму, оскільки надає можливість конкретизувати фінансову допомогу шляхом визначення числових значень.

Подання даних у вимірюваних одиницях (*22 November*) і географічних межах (*Canberra, Australia*) підкреслює цю приналежність. У такий спосіб відбувається узагальнення інформації, що робить її більш деталізованою.

Загалом, розбиття тексту на сегменти і залучення до цього процесу принципу операціоналізму підсилює значення узагальненої інформації, дозволяючи достовірно відтворювати факти і деталі повідомлення.

2. *Емпіричне тестування*, в якому відбувається перевірка ефективності і точності перекладу та внесення необхідних змін для покращення результатів.

Емпіричне тестування систем автоматизованого перекладу є процесом, який включає реальні експерименти на текстових даних та оцінку якості цих систем. Під час емпіричного тестування систем автоматизованого перекладу, ми перекладаємо офіційно-діловий текст за допомогою САТ-інструментів, і отриманий переклад порівнюємо з вхідним текстом або з вже існуючим перекладом.

Відтак, емпіричне тестування систем автоматизованого перекладу дозволяє *здійснити оцінку якості перекладу* (виявлення недоліків та неточностей у перекладі); *перевірити відповідність контексту* (здатність системи зберігати контекст та зміст оригінального тексту); *визначити вплив перекладу на сприйняття тексту* (сприйняття тексту кінцевим користувачем); *верифікувати якість перекладу офіційно-ділової термінології* (аналіз ефективності автоматизованого перекладу офіційно-ділових текстів НАТО, ООН, СОР); *встановити продуктивність* (вимірювання часу, необхідного для здійснення перекладу).

Емпіричне тестування системи автоматизованого перекладу за допомогою принципу операціоналізму, найкраще проводити з використанням різноманітних метрик й методів оцінки,

таких як TER (Translation Edit Rate), METEOR (Metric for Evaluation of Translation with Explicit Ordering) [2]. Ці емпіричні тестування допомагають вдосконалити систему автоматизованого перекладу, зрозуміти її обмеження та покращити якість перекладу. Тому призма операціонального підходу є оптимальним інструментом, що забезпечує інтерпретацію терміносполуки, втіленої в мовні форми офіційно-ділових текстів НАТО, ООН, СОР, та її розуміння як компонента корпусно-прикладного перекладознавства з урахуванням корпусно-автоматизованих засобів та перекладознавчих чинників.

Оновлення та вдосконалення системи автоматизованого перекладу, в якій принцип операціоналізму вимагає постійного оновлення та вдосконалення САТ-інструментів на основі новітніх лінгвістичних досліджень і технологічних досягнень. Таке функціональне навантаження допомагає підтримувати високий рівень якості перекладу та адаптуватися до змінних потреб користувачів.

Перш за все, оновлення систем автоматизованого перекладу з опорою на новітні постулати в галузі корпусно-прикладного перекладознавства дозволяє вдосконалити алгоритми перекладу, які спрямовані на прецизне відтворення терміносполук. Окрім того, сучасні дослідження в галузі машинного навчання, нейромереж, природних мов сприяють формуванню ефективних моделей перекладу [4, с. 412], які здатні враховувати специфічні терміни, трерміносполуки, вирази, що використовуються в офіційно-ділових текстах НАТО, ООН, СОР.

По-друге, вдосконалення САТ-інструментів дозволяє покращити процес управління офіційно-діловою термінологією та забезпечити її однозначне відтворення у цільовій мові. Системи автоматизованого перекладу вміщують термінологічні бази даних, що сприяють швидкому пошуку відповідного перекладу та встановленні текстових меж фрагмента, достатнього для розкриття змісту терміносполуки.

Висновки. Процедура окреслення принципу операціоналізму в системі автоматизованого перекладу складалася з таких етапів: 1) розбиття тексту на сегменти, де кожен офіційно-діловий текст розбивався на менші лінгвістичні компоненти, такі як речення, терміносполуки. Екстрагування сегментів тексту із суцільної площини відбувалося за структурними та семантичними критеріями. Сегментний розподіл тексту і залучення до цього процесу принципу операціоналізму підсилює значення релевантного смислу (військово-

політичних, правових, торговельних ознак), дозволяючи достовірно відтворювати факти і деталі повідомлення; 2) емпіричне тестування систем автоматизованого перекладу (верифікація якості перекладу офіційно-ділової термінології, пере-

вірка контексту, вплив перекладу на сприйняття тексту, визначення продуктивності); 3) оновлення та вдосконалення системи автоматизованого перекладу з метою застосування новітніх алгоритмів до прецизного відтворення терміносполук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Alexander E., Eppler M. J., Comi, A. Data integration: A real-time, participant-driven, and visually supported method. *Journal of Mixed Methods Research*. 2021. P. 1–27. DOI: <http://doi.org/10.1177/1558689820902294>
2. Banerjee S., Lavie A. «METEOR: An Automatic Metric for MT Evaluation with Improved Correlation with Human Judgments» in *Proceedings of Workshop on Intrinsic and Extrinsic Evaluation Measures for MT and/or Summarization at the 43rd Annual Meeting of the Association of Computational Linguistics (ACL-2005)*, Ann Arbor, Michigan. 2005.
3. Claudio F., *Specialized Corpora from the Web and Term Extraction for Simultaneous Interpreters*. // Baroni, Bernardini (ред.), *WaCky! Working Papers on the Web as Corpus*, 2022. P. 173.
4. Faber P., León-Araúz P. TRANSFORMING GLOSSARIES INTO KNOWLEDGE RESOURCES: FRAME-BASED TERMINOLOGY APPLIED TO MILITARY SCIENCE. Rachel Edita O. ROXAS President National University (The Philippines). 2019. P. 412.
5. NATO – Statement of the North Atlantic Council on the democratic people's republic of Korea. DOI: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_139426.htm
6. UN – The declaration on the elimination of violence against women. DOI: <https://www.includegender.org/about-gender-equality/conventions/the-declaration-on-the-elimination-of-violence-against-women>
7. Wikipedia URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_машинного_перекладу
8. WTO – Sub-committee on least-developed countries. DOI: https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/dev_sub_committee_ldc_e.htm

УДК 81'23'25:659.13

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.42>

ПЕРЕКЛАД РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ, ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

TRANSLATION OF ADVERTISING TEXTS, PSYCHOLINGUISTIC ASPECT

Дубовик Н.М.,

orcid.org/0000-0001-5748-1296

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри загального та прикладного мовознавства

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Вельма В.П.,

orcid.org/0009-0008-9652-1578

студентка II курсу філологічного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена актуальній для сучасного мовознавства проблемі дослідження особливостей перекладу рекламних текстів, з фокусом на відтворення психолінгвістичного складника, який визначає психологічний ефект тексту та сприяє успішності рекламних кампаній. Переклад рекламних текстів є складним та багатограним процесом, який вимагає від перекладача не лише мовних знань, а й глибокого розуміння культурного контексту та особливостей сприйняття реклами у різних країнах та культурах. Враховуючи підходи дослідників, перекладач може створити рекламний текст, який буде ефективним та зрозумілим для цільової аудиторії в іншій культурі. Для досягнення цієї цілі, у роботі розглядаються теоретичні аспекти перекладу рекламних текстів, звертається увага на виклики, пов'язані з передачею психологічного ефекту тексту в іншій культурі, наводяться конкретні ілюстративні приклади. Здійснено аналіз особливостей рекламних текстів, що включають у себе специфічні мовні засоби та стратегії для привернення уваги споживачів та підвищення їхньої купівельної активності. Стаття також підкреслює важливість врахування при перекладі культурних відмінностей як у сприйнятті емоцій та використанні адаптованих мовних засобів для різних культурних середовищ, так і на рівні вимог законодавства. Адже очевидно, що різні